

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

**Практикум з української мови
для студентів І курсу
всіх форм навчання всіх спеціальностей**

**Затверджено
на засіданні кафедри мовної та
психолого-педагогічної підготовки
Протокол № 2
від 14 вересня 2012 р.**

ОДЕСА ОНЕУ 2012

Становлення і розвиток української економічної термінології. Практикум з української мови для студентів I курсу всіх форм навчання всіх спеціальностей (Укладач Н. А. Ковальська. – Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2012 р. – 62 с.).

Укладач Н. А. Ковальська, викладач

Рецензенти: С. М. Кіршо, канд. філол. наук, доцент
(зовнішній рецензент)

О. В. Гейна, канд. філол. наук, доцент

Н. М. Шилофост, канд. філол. наук, доцент

ПЕРЕДМОВА

Практикум з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (розділ «Становлення і розвиток української економічної термінології») призначено для студентів I курсу всіх форм навчання всіх спеціальностей.

Сьогодні в усіх ВНЗ України, які забезпечують підготовку фінансистів та економістів підприємств, працівників податкових адміністрацій, банківських установ та фахівців інших спеціальностей економічного профілю, викладання здійснюється державною мовою – українською. Тому зростає необхідність формування високої мовної культури майбутніх фахівців, ознайомлення з нормами української літературної мови, опанування мови спеціальності й досконалого вивчення термінологічного інструментарію сучасних економічних термінів і понять залежно від сфери й мети спілкування.

Успіх вивчення студентами фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін значною мірою залежить від їхніх знань з мови спеціальності, основою якої є сучасна економічна термінологія. Ознайомлення студентів з історією, шляхами та способами формування української економічної термінології є основною метою даних методичних вказівок.

Запропонований практикум є складовою частиною навчально-методичного комплексу з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Для зручності поданий навчально-методичний матеріал умовно поділено на дві частини. У першій частині подається історія становлення і розвитку української наукової термінології, зокрема економічної терміносистеми, шляхи та способи її формування. Наприкінці кожного підрозділу для перевірки засвоєння навчального матеріалу студентам пропонуються запитання для самоконтролю та тести для самоперевірки. Друга частина практикуму містить практичний матеріал, поданий у вигляді тренувальних вправ та індивідуальних завдань.

Розроблений навчальний матеріал може використовуватися на практичних та індивідуальних заняттях, у процесі СРС, що надасть студентам змогу успішно засвоїти навчальний матеріал з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКИ

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи і кожна окрема людина живуть у мовному середовищі. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний поступ суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу.

Сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять **термінологію**. Сучасна термінологія як галузь науки, виходячи з основних властивостей терміна (співвіднесеність із поняттям, точність, лаконічність, однозначність, експресивна нейтральність), поєднує в собі фрагменти логіки, предметних знань, лінгвістики, філософії, концептології, інформатики, семіотики та елементи символіки.

Історія формування української термінології є окремою частиною історії розвитку всієї лексичної системи мови. Науковій термінології передував період стихійного термінотворення, коли накопичувався достатній арсенал тематично об'єднаних слів для позначення системи спеціальних понять. Вихідною базою будь-якої галузевої термінології є поняття природної (загальноновживаної) мови та її лексичні одиниці (лексеми).

Історія формування української наукової мови – це постійне переборювання політичних перешкод і заборон. Свої потенційні можливості вона розкриває при найменших послабленнях екстралінгвальних факторів, які тримали її в лабетах бездержавності впродовж століть.

Заборона української мови як засобу літературного спілкування затримувала її стильову диференціацію, а водночас і формування термінологічного фонду. Розвиток української мови (а відповідно й термінології) на власній етнічно-мовній основі найбільше гальмували її недержавний статус та державну роз'єднаність українських земель, наявність великої кількості територіальних діалектів, говорів і говірок тощо.

ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У формуванні української наукової термінології умовно можна виділити кілька періодів, які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією матеріальної та духовної культури українського народу.

1. Період стихійного нагромадження термінологічної лексики (IX – перша половина XIX ст.).

Своїм корінням українська термінологія сягає часів Київської Русі. «Ізборники» Святослава, літописи, «Поучення дітям» В. Мономаха, «Руська правда» (1282 р.), «Фізіолог», «Шестоднев» Й. Екзарха, «Християнська топографія» К. Индикоплова (1262 р.) фіксують сакральну, природничу, суспільно-політичну, астрономічну термінології.

Важливу роль у поширенні наукових знань в Україні відіграли Острозький культурно-освітній центр (1580–1608 рр.); братські школи, що виникали в XVI–XVII ст. у Львові, Вільні, Бересті, Рогатині, Перемишлі, Луцьку, Кременці та інших містах; Київський культурно-освітній центр (Братська школа – з 1615 р., Києво-Могилянська колегія – з 1632 р., Києво-Могилянська академія – з 1701 р.). Уже в XVII ст. учений Києво-Могилянської академії Г. Кониський обґрунтував теорію терміна.

Українську науково-виробничу, природничу, мистецьку термінологію представлено в загальномовних словниках того часу: «Лексикон словенороський» П. Беринди (1627 р.), «Лексис» Л. Зизанія (1596 р.), «Лексикон латинський» Є. Славинецького (1650 р.) та «Лексикон словенолатинський» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського (XVII ст.), «Синоніма славеноросская» невідомого автора (XVII ст.).

Отже, гальмували розвиток української наукової мови до середини XIX ст. недержавний статус української мови, заборони її як засобу спілкування і державна роз'єднаність української мовної території.

2. Період другої половини XIX ст. – початку XX ст. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка.

Ренесансним етапом у новітній історії України є середина XIX ст. У часописі «Основа» (1861–1862 рр.) П. Куліш чи не вперше пише про потребу інтелектуалізації української мови через вироблення наукових стилів і формування національних терміносистем різних галузей знань і культури, закликає повертатися обличчям до Європи, щоб вписати українську мову в світовий контекст.

В історії формування та становлення української наукової мови важливе значення мав часопис «Громада» (1878–1882 рр.), в якому друкували свої праці М. Драгоманов, С. Подолинський, М. Павлик, І. Франко, М. Грушевський. У працях М. Драгоманова спостерігаємо намагання замінити іншомовні за походженням терміни українськими відповідниками.

У 1873 р. у Львові засновано Наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ), яке з 1892 р. стає першим українським науковим центром на зразок європейських академій. Товариство видало 155 томів «Записок НТШ». У НТШ діяло три секції: історико-філософська, філологічна та математично-природописно-лікарська, які видавали періодичні «Збірники». Саме тут концентрувалася термінологічна діяльність провідних учених кінця XIX – початку XX ст. Наддніпрянської України (А. Кримський, Б. Грінченко, І. Стешенко, В. Антонович, О. Кониський) та Наддністрянської України (І. Верхратський, М. Пачовський, І. Франко, Т. Барановський, С. Качала, О. Огоновський).

Термінологи НТШ мали різні погляди на розвиток української термінології, тому виокремились такі дві групи науковців: 1) прихильники термінотворення в дусі народної мови, на її основі й за її законами (В. Левицький, І. Пулюй, І. Верхратський, І. Кандяк, Р. Цегельський); 2) учені, які відстоювали запровадження в українську мову інтернаціональної термінології (І. Горбачевський, С. Рудницький, М. Вікул, А. Семенов).

Зусиллями українських учених НТШ було вироблено концептуальні положення термінологічної теорії, запропоновано єдину термінологію і номенклатуру, незважаючи на те, що вона формувалася на землях України, які належали до різних держав.

Особливістю українського термінотворення кінця XIX – початку XX ст. був принцип орієнтації на народну мову з широким використанням термінів і терміноелементів грецького та латинського походження, а також терміноелементів, прийнятих у міжнародній практиці.

3. Третій період (початок XX ст. до 20-х років) ознаменувався утворенням Наукових товариств у Східній Україні: «Просвіта» (у Києві), ім. Квітки-Основ'яненка (у Харкові) та інших термінологічних комісій, завданням яких був збір та впорядкування народної термінології з різних галузей знань.

Активно опрацьовувати та творити українську термінологію почали після проголошення Української Народної Республіки (1917 р.), коли було скасовано заборони щодо української мови. У цей час зацікавлення термінологією набуває масового характеру, над виробленням української термінології працювали Українське наукове товариство в Києві (голова М. Грушевський), Кам'янець-Подільський університет (ректор І. Огієнко), Українська академія наук (президент В. Вернадський), Інститут економічної кон'юнктури (директор М. Туган-Барановський), Технічно-термінологічна комісія при Департаменті професійної освіти. Лише впродовж 1918–1919 років у Східній Україні було надруковано понад 20 словників. З метою координації термінотворчої діяльності в 1918 р. при Українському науковому товаристві створено Термінологічну комісію, а при Українській академії наук (УАН) засновано Правописно-термінологічну комісію. У 1921 р. ці комісії було об'єднано й створено Інститут української наукової мови Академії наук (ІУНМ).

4. Період діяльності Інституту української наукової мови (20-ті – початок 30-х рр. XX ст.).

Період 20-х – початок 30-х рр. XX ст. був часом відновлення української державності, розширення суспільних функцій української мови. Майже після

двохсотлітньої перерви українська мова стала мовою законодавства, адміністрації, армії, всіх сфер суспільного й політичного життя країни. Це спонукало до цілеспрямованої термінологічної роботи, яка була логічним продовженням термінологічної праці когорти діячів науки, техніки, лінгвістів, письменників у попередні десятиліття. Українське мовознавство, зокрема термінологія, за влучним висловом відомого українського термінолога А. Вовка (США), пережило «золоте десятиріччя» (1921–1931 рр.), яке залишиться безпрецедентним у світовій практиці.

Так, у 1921 році утворився Інститут української наукової мови (ІУНМ), перед ученими якого ставилося завдання спрямовувати процес розвитку української наукової мови. Для цього було необхідно виробити наукові засади творення як окремих термінологічних одиниць, так і формування цілих терміносистем, заповнити прогалини, що закономірно в них з'явилися. Перед ученими-термінологами постало завдання вироблення принципів і методів побудови нової лексики словотворчими засобами української мови на позначення понять науки, політики, мистецтва, державності тощо.

ІУНМ структурно поділявся на шість відділів: *природничий* (ботанічна, географічна, геологічна, зоологічна, математична, медична, метеорологічна, фізична, хімічна секції), *сільськогосподарський* (ветеринарно-зоологічна, лісова, фітотехнічна секції), *соціально-економічний* (економічна, соціологічна, філологічна, філософська, педагогічно-психологічна секції та секція ділової мови), *технічний* (архітектурна, будівельна, гідротехнічна, гірнична, електротехнічна, механічна, сільськогосподарського машинознавства, шляхів і мостів, технологічна, доморобська, фотокінематографічна секції), *мистецький* (музична і театральна секції), *правничий*.

У 1928 р. було видано «Інструкцію для укладання словників в ІУНМ», «За яким принципом треба укладати українську природничу номенклатуру» О. Янати, «За якими правилами укладає тепер ІУНМ українську природознавчу номенклатуру» Я. Лепченка, у 1930 р. опубліковано статтю «Про принципи складання української технічної термінології» Т. Секунди. У цих працях

сформульовано основні засади творення української термінології, а саме: термінологія повинна спиратися на народну мову; в разі відсутності готового терміна в народній мові треба створити його з власномовних морфем; лише в разі непридатності новоствореного терміна запозичувати наукову назву з мови-джерела; термін має бути зрозумілий; назва поняття має бути точна й однозначна; термін повинен бути придатний для творення похідних термінів, а також відповідати правилам милозвучності української мови.

За цей період було опубліковано близько 50 різноманітних словників чи проектів словників із гуманітарних і природничих галузей знань, серед яких «Словник хімічної термінології» О. Курило, «Словник геологічної термінології» П. Тутковського, «Словник технічної термінології» І. Шелудька і Т. Садовського, «Словник природничої термінології» Х. Полонського, «Словник фізичної термінології» В. Фаворського та ін.

Проте з 1932 р. започатковано «новий курс» у національній політиці СРСР. Творчу працю вчених перервано звинуваченням українських філологів у народництві та націоналізмі. Справжнім погромом української інтелігенції завершилась кампанія з «українізації». Уже в 1930 р. ІУНМ як складову частину ВУАН (Всеукраїнської академії наук) було ліквідовано за сфабрикованою справою СВУ (Спілки визволення України), а провідних учених репресовано. Видання словників, навіть уже підготовлених до друку, було припинено, а вже надруковані – вилучено з бібліотек і книгарень.

5. Функціонування української термінології в період з 1932 по 1950-ті роки.

У тридцятих роках розпочалось переслідування українських мовознавців. Програмними стали статті «На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті» А. Хвилі, «Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння» О. Фінкеля.

В Україні впроваджено унікальний, виключно радянський винахід: формально національну (українську) мову не забороняли, навпаки, говорили про бурхливий її розквіт, благотворний вплив на неї «братньої» мови, але насправді її розвиток коригували в потрібному політичному напрямі.

На цьому акцентує Юрій Володимирович Шевельов (псевдоніми Юрій Шерех, Гр. Шевчук) у роботі «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941)»: «Урядове втручання... у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії... Радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови» (Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. – Б.м.: Сучасність, 1987. – 296 с.). У такій ситуації українська наукова термінологія фактично втратила свою автентичність і перетворилася на копію російської.

Упродовж 1933–1935 років Інститут мовознавства видавав «Термінологічні бюлетні», у яких значну частину (14,5 тисяч) українських термінів замінено російськими відповідниками (*буриштин – янтар, копальня – шахта, линва – трос*), уніфіковано рід запозичених термінів на зразок цих запозичень у російській мові (*бензина – бензин, синтеза – синтез, емаль (чол. рід) – емаль (жін. рід)*). Після виходу цих бюлетенів, які фактично знівельювали багаторічну термінотворчу працю українських науковців, термінологічна діяльність припиняється на чверть століття.

6. Шостий етап (50–80-ті рр. ХХ ст.) ознаменувався поживленням термінологічної праці у зв'язку зі створенням у 1957 році Президією Академії наук України Словникової комісії, основним завданням якої було вироблення принципів укладання термінологічних словників. Зусиллям великого загону українських учених різних галузей знань упродовж наступних років було видано серію як перекладних, так і тлумачно-довідкових та енциклопедичних словників.

Поряд із лексикографічною роботою значна увага приділялася лінгвістичному дослідженню окремих терміносистем (економічної – Т. М. Дячук, О. В. Чуєшкова, М. І. Навальна, Г. Ю. Пастернак, Я. Плоткіна, Г. В. Чорновол, політекономічної – Т. І. Панько, біологічної – Л. О. Симоненко, ботанічної –

М. М. Фещенко, А. Й. Капська, юридичної – О. Сербенська, математичної – А. Крейтор та ін.). В кінці 70-х – на початку 80-х рр. теоретичне термінознавство, яке як самостійна наука постає з досвіду практичної термінознавчої роботи, остаточно набуло статусу сформованої науки зі своїм поняттєвим апаратом та методологією.

Зацікавлення термінологіями різних галузей знань поновлюється у другій половині 50-х років. Президія АН УРСР у 1957 р. створює Словникову комісію АН УРСР, яку очолив академік І. Штокало. Комісія видала 16 російсько-українських словників з найважливіших галузей знань. Однак не все заплановане було реалізовано, та й головним принципом укладання словників було максимальне зближення української та російської термінологій.

7. Сучасний період розвитку української термінології (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Цей період є найпродуктивнішим у розбудові як української наукової мови, так і її термінології. Українська мова поширюється в соціальному просторі. Визначальною характеристикою стає законодавче закріплення за нею статусу державної, тому й у зв'язку з цим розширюється поле її суспільного функціонування.

ПЕРІОДИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Під впливом історичного розвитку України як певної території, країни та її народу разом з іншими окремими частинами української термінології розвивається економічна термінологія. Умовно можна виділити кілька етапів становлення і розвитку української економічної термінології.

1. Економічна термінологія давньоукраїнського періоду.

Лексика, пов'язана з економічним розвитком України, із внутрішньою і зовнішньою торгівлею почала формуватися ще у давньоукраїнський період на основі спільнослов'янських коренів **-куп-, -мін-** та інших (*купити, куплений, міняти, продавець, продаж*). Процес подальшого становлення лексики на

означення понять, зумовлених економічними і торговельними відносинами, здійснювався переважно на базі тих елементів, які українська мова успадкувала з праслов'янської.

2. Українська економічна термінологія XIV–XV століття.

У XIV–XV ст. основу засобів вираження понять, пов'язаних з економічним станом країни, торгівлею у ній, становили слова, успадковані з давньоукраїнської мови. На **означення торгівлі як процесу** виступає в зазначений період одне головне дієслово в різному графічному оформленні: *торговати, торгувати, торгуватъ* та ін. У сфері дій, пов'язаних з купівлею-продажем використовувалися похідні утворення від давніх спільнослов'янських коренів **-да-** та **-куп-**: *продавати, продати, продати, запродати, купити, коуповати, закоупити, покупити* та ін. Як **загальні назви людей**, які займалися торгівлею, послідовно виступають такі номени: *купець, купец, торговець*. Серед назв на означення торговця, що спеціалізувався на продажу окремих товарів, раніше від інших фіксується слово *корьчмитъ* «власник корчми, корчмар». Посередник, який фігурував під час купівлі-продажу мав назву *барышникъ*. Це слово було також уживано у східнослов'янських мовах, але у значенні «прибуток» або «дохід». Пізніше воно вживається як назва для посередника при купівлі-продажу коней.

Унаслідок нових міжетнічних контактів на торговельно-економічному рівні в українській мові XIV–XV ст. почали функціонувати запозичені слова, переважно з романських і германських мов через посередництво старопольської і старочеської мов, напр.: *гандель, ринокъ, крамъ*. Вони стали також базою для творення нових слів даної групи.

У пам'ятках XIV–XV ст. на означення **одноразових операцій у сфері обміну** вживалися лексеми *мъна, отмъна, проминъніє*. **Об'єкт торгівлі** позначався переважно словом *товаръ*, яке протягом віків зберегло свою семантику та у цьому значенні вживається також у сучасній українській мові. На позначення **місця торгівлі** використовували найчастіше два слова: *торгъ* і *ринокъ*, пізніше – *ярмарок*. **Спеціальні частини торгу**, або самостійний спеціалізований торг, означався словами: *кльтка, торговая клътка*.

На позначення **певної кількості грошей** з XIV ст. відоме слово *сума*, джерелом якого є латинське «*suma*», засвоєне через німецько-польсько-чеське посередництво.

Для називання **порушення обов'язків**, узятих сторонами під час купівлі-продажу, в діловій писемності XIV–XV ст. можемо знайти терміно-словосполучення: *куплю рушити, рушати мену*. Звичайно також поряд із уведеними номенами були створені вирази на означення **гарантії та гарантів від можливого порушення попередніх торгових угод** між сторонами та назви різних закладних операцій: *завъски поставити* «заплатити, дати заставу, заклад, завдаток», *заставит, заложити* «віддати в заставу», *зalog, застава, зарука* «застава, заставлені речі», *заставу визволити* «викупити заставлені речі» та ін. У значенні «застава, заклад» вживалося також слово *рука*.

Стосовно засобу вираження відносин **грошових зобов'язань** кредитування та його умови, орендування, грошові розрахунки тощо широко вживалися наступні лексичні одиниці: *лихва* «процент від позичених грошей», «заняття лихварством», *позиченіє, позиченьє, позичьє* «позика, позичений предмет», *позичити, позичати* «надати в кредит що-небудь», *лихва примножила* «збільшилися проценти за позику», *долгь* «борг, боргове зобов'язання», *винен, виновать, виноватий, виновати, должен* «зобов'язаний сплатити борг кому-небудь», *поплаток* «грошовий податок», *поплати, окупь* «викуп», *личба* «рахунок, а також платіжна вартість грошової одиниці», *личити* «рахувати, а також вираховувати», *дати лихву* «дати фінансовий звіт», *висумовати* «вирахувати», *наложити* «витратити» тощо.

Рух коштів у процесі товарно-грошового обміну знаходить вияв у словах-термінах: *доходь, ізискь, приход* «прибуток, доход», *видатки, витрати*. Ці слова, з певними жанрово-стильовими обмеженнями, активно використовуються як складові спеціальних терміносистем, так і в побуті у сучасній українській мові. Вищенаведені терміни збереглися в сучасному вжитку завдяки тому, що як нормативні зазнали певну фонетичну трансформацію, ввійшли до складу економічної термінології наступних етапів розвитку української мови.

Результати досліджень економічної термінології свідчать про паралельне вживання у XV столітті спільнослов'янського слова *цѣна* та терміну *коштъ*, засвоєного через чесько-польське посередництво, які виражають **грошову вартість**. З часом сфера вживання слова *коштъ* розширюється та змінюється в наступному періоді історії української мови.

3. Українська економічна термінологія XVI–XVIII століття.

Протягом XVI–XVIII ст. в українській мові продовжують вживатися терміни та утворення давньоруської мови та староукраїнської ділової писемності, засвідчені пам'ятками давньоукраїнського періоду і XIV–XV ст. З поступовим розвитком суспільства та мови в сфері торгово-економічних відносин також виникають нові слова, котрі утворилися на ґрунті української мови та на основі спільнослов'янської лексики: *купецтво*, *купованьє*, *перекупникъ*, *перекупництво*, *подкупне*, *подкупца*.

Міжнародні економічні зв'язки українських земель зумовили появу нових запозичень, переважно із західноєвропейських мов і східних мов (найчастіше з польської, а з початку XVIII ст. – російської мов), напр.: *квота*, *шинкъ*. На їх базі формуються нові торгово-економічні терміни, напр.: *шинковати*, *шинкованьє*, *шинковний*.

У досліджуваній період основу лексики у сфері торгово-економічних відносин складають уживані раніше терміни на означення **торгівлі як продажу** (*торговати*, *продавати* та *купувати*) і похідні від них слова. Таким чином, крім основного слова *торговати* в текстах фіксуються слова *приторгувати* «мати додатковий прибуток від торгівлі», *сторгувати*, *спродать*, *випродати*, *купчити* «займатися торгівлею», описові конструкції типу: *торгом се обиходити* «торгувати», також з'являються нові утворення з різною семантикою, які вживалися у сфері торгівлі та близькій до неї галузі: *закуплене* «купівля», *перекупництво* «торгівля», *прикуп* «куплені речі».

Серед назв **торгівлі як заняття** поряд із засвідчуваними на попередніх етапах історії давньоруської та староукраїнської мов в різному графічному оформленні автохтонними назвами *торг*, *торговля* фігурує і запозичене *гандель*.

Протягом XVI–XVIII ст. з’являються, крім основних, раніше вживаних, і нові спеціальні назви **окремих галузей торгівлі**, такі як: *вишинкь*, *шинкь* з «*schenken*» – «наливати, продаж вина, хмільних напоїв на розлив». Ці слова у формі *шинок* пізніше закріпилися на означення **приміщення для торгівлі** цими напоями. Від слова *шинокь* утворилося ряд похідних слів: *шинковати*, *шинкованьє* «продавати хмільні напої».

Виникають слова на означення **тимчасового заняття купівлею-продажем**: *ярмаркувати*. Для відтворення розвитку нових торгово-економічних відносин з’являються нові терміни для називання **способу ведення торгівлі**: *гуртом* «оптова торгівля», *на раздробь* «роздрібна торгівля».

Лексична система вираження **боргово-кредитних відносин** (*винен*, *болгь*, *болжникь*, *личба*, *лихва* та ін.), яка була широко представлена в староукраїнських пам’ятках попереднього періоду, продовжує своє вживання та набуває дальшого розвитку: *боргь* «кредит», *депозить*, *депозиторь*, *експенсь* «видаток», *задолжитися*, *заплатити*, *заплата*, *заплата*, *плать*, *оранда* «оренда», *позика*, *позичка*, *позичальник* «кредитор», *визичити* «позичити», *рандарь* «орендатор» та інші.

Не менш важливими у сфері фінансово-кредитних термінів є слова, що виражають **систему грошово-платіжних розрахунків**. Так, поряд з *готовий гроші*, *сума* та ін. вживаються слова і словосполучення *решта* «частина грошей, що залишилася несплаченою», *індепозить* «сума грошей, віддана на зберігання» та інші

У зазначений період продовжують своє функціонування у фінансово-кредитній лексиці утворення на означення **гарантій торговельних угод** та їх юридичного оформлення: *застава*, *заклад*, *завдаток*, *зарука* та інші.

У другій половині XVII ст., за свідченнями вчених, завдяки зміцненню внутрішнього ринку та розширенню торгівлі в Україні, дійшло до встановлення єдиного мита замість чисельних дрібних зборів. Пам’ятки цього періоду фіксують такі слова з термінологічним значенням: *гроші*, *кредиторь*, *обмитити*, *подужне*, *поколодне*, *рубль*, *спашне*, *шаг* та інші.

Українська економічна лексика XVIII ст. розвивалася на базі успадкованого фонду XVII ст., прикладом чому можуть, зокрема, бути наступні терміни: *гандлюючий, зраховать, клеймовать, коуть, розквѣтатись, реестрикъ*.

У цілому протягом XVI–XVIII ст. в українській писемності спостерігається процес стабілізації засобів вираження понять, пов'язаних з торговельно-економічними відносинами, вироблення фінансово-економічної термінології на основі автохтонних лексико-словотворчих ресурсів і засвоєння іншомовної термінології.

4. Українська економічна термінологія XIX-XX століття.

На становлення закономірностей тієї чи іншої термінологічної системи, її організацію, вироблення певних засад, стандартизацію та розвиток галузевих термінологій впливає багато факторів. Серед найважливіших є історія та розвиток певної країни й, відповідно, національної мови, як засобу комунікації, акумуляції накопиченого досвіду, транслятора та передатчика його наступним поколінням, віддзеркалення рівня розвитку культури, науки та техніки, зрештою, усього суспільства. Процеси, які відбувалися в Україні протягом XVIII–XIX ст., завдали відповідних змін й у формуванні фінансової термінології. Із розширенням міжнародних стосунків України у XIX–XX ст. збільшується кількість запозичених термінів з інших мов: *аванс, авізо, акцент, акциз, біржа, бухгалтерія, бюджет, валюта, вексель, дебет, депозит, емісія, інвестиції, інкасо, капітал, квота, кредит, пеня, такса, тариф, штраф, чек* та ін.

Відповідно до позамовних та власне мовних факторів в історії формування української економічної термінології виділяють такі основні етапи: 1) XI – середина XIX ст., 2) друга половина XIX – поч. XX ст., 3) 20-ті роки XX ст., 4) 30-ті– кінець 80-х рр. XX ст., 5) 90-ті роки XX ст. – поч. XXI ст.

В усіх сферах української економічної термінології (особливо фінансово-банківській) чи в термінології інших наук найбільш продуктивними і сприятливими були 20-ті роки XX ст. Протягом цього періоду було створено та вийшло друком 4 підручники з фінансової науки, 4 збірники «Праць комісії для виучування фінансових справ» за редакцією акад. Л. М. Яснопольського та

лекційні курси для студентів економічних спеціальностей (професорів П. П. Мігуліна, О. М. Анціферова, М. Соболева, М. Мітіліно і П. Л. Кованька та ін.). Терміни фінансово-банківської термінології увійшли також до «Короткої банківської й комерційної енциклопедії» за редакцією О. Полоцького (1926 р.) і до 5 термінологічних словників: «Практичного російсько-українського словника ділової мови» (1926 р.), «Короткого російсько-українського технічного словника фінансових термінів для вжитку співробітників Губфінвідділу» (1924 р.), словника-довідника А. Гіршеля і Д. Ріна «Українська мова в бухгалтерії та статистиці» (1926 р.), «Російсько-українського словника банкового діловодства» за редакцією В. Орловського та І. Шелудька (1925 р.) та проекту «Словника економічної термінології» за редакцією Г. Кривченка та В. Ігнатовича (1930 р.).

У 30-х роках через певні суспільно-політичні чинники розвиток української наукової термінології був призупинений. Наслідками зазначеного було згортання політики українізації, ліквідація Інституту української наукової мови, видання у 1933–1935 рр. Термінологічних бюлетенів, ліквідація Української господарської академії в Подєбрадах (1935 р.). Було зруйновано усі самостійні наукові традиції творення й унормування української термінології фінансів, а їх розвиток призупинено. До української термінології почали бурхливо проникати російські терміни фінансів та кредиту. У період радянської тоталітарної системи не вийшло жодної праці, присвяченої фінансово-банківській або кредитно-банківській термінології. Уся українська фінансова наука була практично знищена та отримала ярлик «буржуазної».

Фактично протягом декількох десятиліть ніхто серйозно не займався теоретичними проблемами фінансів та кредиту. Не було потреби: суспільство законодавчо проголосило про побудову першої в світі держави без податків. У наукових розробках українських дослідників відзначено, що у досліджуваний період стан українських галузевих термінологій відбивають тільки двомовні перекладні словники. Створення та видання словників наприкінці 50-х років та на початку 60-х рр. було покладено на Словникову комісію (1957 р.). Комісія запланувала видання 18 словників російсько-українських та українсько-

російських. У наступному періоді, протягом 50-х – 80-х рр. ХХ ст., науковці відновили та розпочали роботу в галузі української термінології та термінографії. У цей час починає розвиватися системний комплексний підхід до вивчення термінології та започатковуються дослідження окремих терміносистем.

За володіння М. Хрущова, українська економічна термінологія не зазнала якісного зростання. У зв'язку з тривалим використанням російськомовної наукової літератури відбулося витіснення української фінансово-кредитної термінології із наукової, освітньої та професійної сфер. Найбільше відобразилася українська термінологія в російсько-українських словниках та частково в тлумачному «Словнику української мови» в 11-ти томах.

Важливим явищем тієї доби став вихід у світ «Російсько-українського словника соціально-економічної лексики» С. А. Воробйової та Т. К. Молодід (1966 р.), який містить 20147 слів та словосполучень, і найліпшим способом відображає стан тогочасної української фінансово-економічної термінології, тому що велику частину в ньому займають слова та терміни, що стосуються економічної, фінансової, банківської та бухгалтерської сфер. Зазначений словник відображає «нормалізацію» української економічної термінології у зв'язку із загальними тенденціями в розвитку тодішньої термінології, а саме: вилучення українських термінів та їх заміну кальками з російської мови або запозиченими термінами: *акційник – акціонер, акційне товариство – акціонерне товариство, асигната – асигновка, добуток гуртовий – доход валовий, зиск – прибуток, зисковність – прибутковість, убезпечення – страхування, уторг – виручка, векселедержець – векселедержатель, позикоємець – позикодержатель, відсоток – процент, державна скарбниця – казначейство, обігові кошти – оборотні засоби*. Таке калькування через російську мову було характерним для тодішньої доби.

За останні 60-х років у словникарстві виникла традиція: український термін подавати у словнику на другому місці за калькою або ж його взагалі не наводити.

У фінансово-економічній термінології вживалися також власне українські терміни та запозичення: *державна скарбниця і казна, банкрутство і*

банкротство, оборотність і обіговість, безстроковий вклад і безтерміновий вклад тощо. Але на практиці ці терміни були витіснені вживанням російських запозичень. Українська економічна термінологія у цей період функціонувала недостатньо, а усі наукові дослідження з фінансів та кредиту публікувалися російською мовою.

Отже, українська економічна термінологія 30-х – 80-х років ХХ століття характеризується послабленням термінотворення, звуженням сфери функціонування. Основними шляхами творення наукових найменувань у фінансово-кредитній сфері стали калькування та запозичення з російської або через її посередництво з інших мов. Розвиток української фінансово-кредитної термінології внаслідок дії позамовних чинників відбувався під значним впливом і за зразком російської фінансово-кредитної термінології, що не сприяло її систематизації та унормуванню і певною мірою зумовило її сучасні проблеми.

4. Українська економічна термінологія кінця ХХ – поч. ХХІ століття.

Новий етап розвитку української наукової мови розпочався після проголошення України незалежною державою та конституційним закріпленням за українською мовою статусу державної. Це найпродуктивніший період як для української наукової мови, так і її термінології. Українська економічна термінологія поширюється та розвивається з великою інтенсивністю в контексті української наукової термінології, формування якої пов'язано з позамовними і власне мовними чинниками. Відбувається так званий «термінологічний вибух», який зумовлює запровадження великої кількості нових термінологічних одиниць та іншомовних запозичень.

У період зміцнення української держави, коли товарно-грошові відносини визначили своє місце в економічних системах, найвищого розвитку набула фінансова термінологія. Наприкінці ХХ століття відбувається розширення апарату фінансової науки України, а також формування самостійних напрямків, таких як: теорія фінансів, державні фінанси (податкова справа, митна та бюджетна система, державні цільові та позабюджетні фонди), фінанси суб'єктів

господарювання, фінансовий ринок та фінансові послуги, історія фінансів України, історія фінансової науки, міжнародні фінанси та ін.

У 1993 році при Міністерстві фінансів України було створено Науково-дослідний фінансовий інститут, який займався теоретичною розробкою фінансової політики, кредитування та грошового обігу. Інститут мав свою наукову бібліотеку та видав збірник наукових праць учених інституту.

Як в усіх інших країнах, так і в Україні національне відродження сприяло появі нових можливостей у формуванні фінансово-кредитної термінології, створенню нових україномовних підручників, посібників та навчально-методичних матеріалів.

На сьогодні в Україні видаються спеціальні періодичні видання, наприклад, «Фінанси України», «Вісник національного банку України» та ін. З часу проголошення Незалежності України виникло майже 30 словників української економічної термінології. Найвизначнішими лексикографічними працями цього періоду є «Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери» (2000 р.), «Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки» (1994 р.), «Фінансовий словник» (1996 р., перевидання 1997, 2000, 2002 рр.). Ці словники надають найповнішу картину термінології цієї галузі та отримали високу оцінку фахівців економіки і мовознавців.

В економічній термінології зазначеного періоду із зрозумілих причин виникає багато іншомовних запозичень: *бартер, дивіденд, сврочек, маркетинг* та ін. З російської мови в українську проникають такі терміни-кальки, до яких утворилися українські синонімічні назви: *неустойка – безпека, недоїмка – недоплата* та ін. Часто зустрічаються і жаргонізми, які свідчать про специфічність ринкової економіки: *валютний коктейль, гарячі гроші, голод доларовий або грошовий, дешеві гроші, нові гроші, ринок – лінивий і мертвий*, та ін. Надзвичайно широко з'являються в ужитку синоніми, які є важливими, але небажаними у термінологічних системах: *виторг, втрати – видатки, дохід – прибуток*,

затрати, зиск, кошти, процент, кредитор – позикодавець, позичкодавець, рента та ін.

Поряд з використанням іншомовних запозичень в українській мові активно вживаються й дефініції українського термінологічного фонду. Серед найуживаніших українських відповідників до іншомовних запозичень та їх гібридних термінів можна назвати такі: *квazігроші – регіональні гроші, ремітент – перший векселетримач, евальвація – оцінювання* та ін.

У сучасній українській мові збільшується кількість економічних термінів, відбувається їх якісне вдосконалення, пристосування до норм літературної мови, спостерігається розширення семантики загальноновживаних термінів. Українська економічна термінологія формується з урахуванням національних традицій, досягнень інших народів та міжнародної практики термінотворчості.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

На сучасному етапі розвитку української лінгвістичної науки простежуємо зацікавлення термінознавством. Помітним є намагання науковців – фахівців і мовознавців – унормувати галузеві термінології відповідно до сфери знань.

Нині українські термінологи глибше, ніж їхні попередники, опрацьовують теорію термінології як підсистему літературної мови, теорію терміна як мовного знака, формулюють вимоги, які ставляться не тільки до окремого терміна, але й до всієї сучасної термінологічної системи. Для визначення основних принципів термінотворення українські термінологи спираються на досвід вітчизняних дослідників (науковців, які плідно працювали на початку ХХ ст. у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка й Інституті української наукової мови) і досягнення європейської науки (Ш. Баллі, Е. Вюстера, Д. Лотте, О. Реформатського та ін.).

Сьогодні спостерігаємо надзвичайну термінографічну активність: у 1990 р. видано 5 термінологічних словників, у 1992 р. – 22, у 1993 р. – 62, у 1996 р. – 29. Це словники різних типів – перекладні, енциклопедично-довідкові, тлумачно-перекладні, частотні, словники-тезауруси, словники нових термінів.

Серед кращих словників цього періоду можна виділити «Економічний словник-довідник» проф. А. М. Мороза, «Словник сучасної економіки Макміллана», «Політичний і фінансово-економічний словник» О. Сліпушко, «Російсько-український словник фізичних термінів» проф. О. Б. Лисковича, «Російсько-український словник наукової і технічної мови. Термінологія процесових понять» О. Войналовича та В. Моргунюка, «Російсько-український словник наукової термінології. Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос», укладений при участі Комітету наукової термінології.

Виробити та узгодити засади термінотворення допомагають численні наукові семінари, конференції. Традиційними стали такі міжнародні наукові конференції, як «Українська термінологія і сучасність» (Київ, Інститут української мови НАН України), «Проблеми української науково-технічної термінології» (Національний університет «Львівська політехніка»).

Отже, надання українській мові статусу державної вимагає певних заходів щодо планування її термінологічного корпусу, розроблення галузевих термінологій та їх стандартизація. Над розв'язанням таких питань в Україні працюють кілька установ: Держспоживстандарт України, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, Інститут української мови НАН України, Інститут мовознавства ім. О. Потебні НАН України, Український науково-дослідний і навчальний центр стандартизації, сертифікації та якості, галузевий Термінологічний центр нафтової та газової промисловості, Львівська міська громадська організація «Українське термінологічне товариство».

Терміносистема сучасної української мови є потужною лінгвістичною базою, на основі якої формуються і функціонують усі сфери науково-професійної діяльності. Основним завданням сучасного термінознавства є практичний аспект – систематизація, впорядкування та стандартизація наявної наукової термінології шляхом вилучення з неї невиправданих слів-покручів; відродження окремих забутих або несправедливо «репресованих» термінів; створення галузевих словників, україномовних підручників, посібників, довідників, військових статутів; затвердження державних стандартів до термінів тощо.

Українська наукова мова, її термінологія визначаються особливостями мовної ситуації в Україні, станом і тенденціями розвитку літературної мови, складовою частиною якої є саме термінологія.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні періоди формування української наукової термінології ви знаєте?

2. У яких літературних формах часів Київської Русі вперше фіксується суспільно-політичні, астрономічні, сакральні терміни?

3. Назвіть прізвище вченого, який вперше в українському мовознавстві обґрунтував теорію терміна?

4. У яких загальномовних словниках XVI–XVII ст. представлено українську науково-виробничу, природничу, мистецьку термінологію?

5. З'ясуйте основні причини гальмування розвитку української наукової термінології в період стихійного нагромадження термінологічної лексики.

6. Охарактеризуйте розвиток української термінології в період другої половини XIX ст. – початку XX ст.

7. Яке значення мала діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка (НТШ) у становленні та формуванні української термінології?

8. З'ясуйте погляди термінологів НТШ на розвиток української термінології?

9. Чим ознаменувався третій період розвитку української термінології початку XX ст. до 20-х років?

10. Охарактеризуйте значення Інституту української наукової мови у виробленні української термінології в період 20-х – 30-х рр. XX ст.

11. Наведіть приклади нівелювання термінологічної діяльності та переслідування українських мовознавців у період з 1932–1990-ті рр.

12. Охарактеризуйте шостий етап розвитку української термінології – 50–80-ті рр. XX ст.

13. Яке завдання постало перед Словниковою комісією АН УРСР ц зв'язку з активізацією української термінологічної праці?

14. На базі якої мови відбулося становлення української економічної термінології?

15. Охарактеризуйте другий етап становлення і розвитку української економічної термінології – XIV–XV ст.

16. Наведіть приклади українських економічних термінів, які вживалися в різних сферах економіки України.

17. Охарактеризуйте розвиток української економічної термінології у XVI–XVIII ст.

18. Які основні фактори впливали на процес становлення термінологічної системи, її організацію, стандартизацію та розвиток у XIX–XX ст.

19. Які етапи науковці називають основними у формуванні української економічної термінології?

20. Охарактеризуйте період розвитку української економічної термінології кінця XX – поч. XXI ст..

21. Назвіть сучасні спеціальні періодичні видання, які видаються в Україні.

22. Які термінологічні словники вам відомі?

23. Хто з українських науковців стояв біля витоків розбудови наукової мови та термінології в Україні?

24. Назвіть основні етапи становлення і розвитку української економічної термінології.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Доберіть правильний варіант відповіді.

1. Термінологія – це сукупність...

а) номенклатурних назв різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини;

б) спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері ділового спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини;

в) спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини;

г) спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати виробничої діяльності людини.

2. Вихідною базою будь-якої галузевої термінології є...

а) запозичення з інших мов;

б) корінна українська лексика;

в) писемне й усне мовлення;

г) поняття природної (загальноновживаної) мови та її лексичні одиниці.

3. Уперше думку про потребу інтелектуалізації української мови через вироблення наукових стилів і формування національних терміносистем різних галузей науки і культури сформульовано...

а) М. Грушевським;

б) М. Драгомановим;

в) А. Кримським;

г) П. Кулішем.

4. Першим українським науковим центром на зразок європейських академій...

- а) став Острозький культурно-освітній центр;
- б) стало Наукове товариство імені Г. Квітки-Основ'яненка;
- в) стало Наукове товариство імені Тараса Шевченка;
- г) став Київський культурно-освітній центр.

5. Активно опрацьовувати та творити українську термінологію почали після...

- а) започаткування в 1932 р. «нового курсу» в національній політиці СРСР;
- б) виходу у світ часопису «Громада» (1878–1882 рр.);
- в) виходу у світ часопису «Основа» (1861–1862 рр.);
- г) проголошення Української Народної Республіки (1917 р.).

6. Виробленням наукових засад творення термінів, терміносистем, методів побудови нової лексики словотворчими засобами української мови на позначення понять науки, політики, мистецтва, державності тощо займався...

- а) Інститут української наукової мови;
- б) Технічно-термінологічна комісія при Департаменті професійної освіти;
- в) Термінологічна комісія при Українському науковому товаристві;
- г) Правописно-термінологічна комісія при Українській академії наук.

7. Юрій Шевельов, характеризуючи функціонування української мови в першій половині ХХ ст., називає «радянським винаходом і новиною»...

- а) звинувачення українських філологів у народництві;
- б) звинувачення українських філологів у націоналізмі;
- в) сфабрикування Спілкою визволення України справи про провідних українських учених;

г) урядове втручання у внутрішні закони мови та встановлення контролю над структурою української мови.

8. Словникова комісія, створена у 1957 р. Президією Академії наук України, займалася виробленням...

- а) принципів укладання термінологічних словників;
- б) методів побудови нової термінологічної лексики;
- в) наукових засад творення термінів;
- г) нових терміносистем.

9. Головним принципом укладання словників у період 50–80-х рр. ХХ ст. було...

- а) запровадження в українську термінологію інтернаціональних номенклатурних назв;
- б) максимальне зближення української та російської термінології;
- в) термінотворення на основі принципу орієнтації на народну мову;
- г) термінотворення з широким використанням термінів і терміноелементів грецького та латинського походження.

10. На основі терміносистеми сучасної української мови формуються і функціонують усі сфери...

- а) суспільно-політичної діяльності;
- б) професійно-ділової діяльності;
- в) науково-професійної діяльності;
- г) культурно-масової діяльності.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку економічну термінологію можна поділити на такі лексико-тематичні групи:

а) **назви осіб**, що займаються економічною діяльністю: *акціонер, маклер, менеджер, брокер, хелпер, хеджер, чартист, фінансист, чекодавець, чекотримач, цедент, форфейтер, трейдер, інвестор, кредитор, комівояжер*;

б) **назви математичних показників**: *коефіцієнт придатності основних фондів, коефіцієнт покриття, коефіцієнт використання обладнання, коефіцієнт ліквідності банків, індекс вартості життя, індекс заробітної плати, індекс паритету, індекс цін, людино-година, людино-день, індекс Доу-Джонса, валютний коефіцієнт*;

в) **назви організацій**, що займаються фінансово-економічною діяльністю: *Міжнародний банк реконструкції та розвитку + Міжнародна асоціація розвитку = Світовий банк, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародна асоціація зі страхування кредитів, Міжнародний валютний фонд, Центральна розрахункова палата, холдинг-компанія*;

г) **назви економічних процесів**: *інфляція, інвестування, кредитування, інкасація, тарифікація, індексація, інкасо, холдинг, факторинг, трейдинг*;

д) **назви фінансових паперів**: *вексель, акція, облігація, ваучер, акредитив, кошторис, баланс*;

е) **назви банківських та фінансових політик і систем**: *дефляційна політика, валютна політика, дисконтна політика, кредитно-грошова політика, фіскальна політика*;

ж) **назви грошових одиниць країн світу**: *гривня (Україна), ат (Лаос), бир (Ефіопія), гелер (Словаччина і Чехія), грош (Австрія, Польща), дет (Македонія)*,

драхма (Греція), *ескудо* (Португалія), *ієна* (Японія), *к'ят* (М'янма), *лек* (Албанія), *соль* (Перу), *халал* (Саудівська Аравія), *хао* (В'єтнам), *цзяо* (Китай);

з) **назви нормативних документів і законів:** *бюлетень курсу іноземної валюти, закон грошового обігу, закон святкових днів, закон Коперника-Грешема, закон економії часу, закон зростання потреб, закон попиту і пропозиції, закон народонаселення, закон нерівномірності економічного розвитку.*

Український дослідник Дячук Тетяна Миронівна подає більш детальну лексико-тематичну класифікацію економічних термінів, зокрема вона виокремлює назви суб'єктів, об'єктів, процесів та дій.

1. Лексико-тематична група **назв суб'єктів:**

– назви осіб, що диференціюються за ознаками класовості (*інтелігент, еліта, аристократ*);

– назви осіб, що відрізняються місцем в ієрархічній структурі управління, професійними якостями; а також назви осіб за професіями (*начальник, керівник, підлеглий, бюрократ* та ін.);

– назви осіб, які відрізняються статусом зайнятості в секторах економіки (*робітники, безробітні, сумісник, погодинник*);

– назви осіб, що диференціюються за рівнем грошових виплат і безплатних (пільгових) послуг, одержуваних із суспільних фондів споживання (*пенсіонер, пільговик, інвалід, ветеран*);

– назви осіб, які належать до «тіньової» економіки та отримують нелегальні доходи (*рекетир, вимагач, мафіозі*);

– назви установ, організацій, які беруть участь у соціально-економічних процесах, та їхніх відділів (*центр роботи з інвалідами, центр зайнятості, пенсійний фонд, профспілка*).

2. Лексико-тематична група **назв об'єктів:**

– назви документів (*перепис, службовий паспорт*);

– назви властивостей (*привілейованість, заможність, декласованість*);

– назви наук, наукових напрямків, теорій, галузей, концепцій (*соціально орієнтована економіка, соціальна політика*);

– назви на позначення розрахункових понять, а також понять, пов'язаних зі сферою грошового чи матеріального стимулювання суб'єктів господарських відносин (*гонорар, премія, пенсія, пільги*);

– назви на позначення інших соціально-економічних понять та реалій (*фах, мотив праці, гарантія зайнятості*).

3. Лексико-тематична група **назв процесів та дій** (*відрахування, збагачення, керування, стимулювання праці, професійна адаптація*).

У термінологічному полі соціально орієнтованої економіки функціонують терміни різних галузей знань. Ядро цього термінополя становлять терміни соціальної економіки (їх небагато): *соціальна ринкова економіка, соціально-економічний інститут, соціально-економічна функція (держави), соціально-трансфертна функція (держави), соціальний порядок, економічний порядок, конкурентний порядок, соціально-економічні відносини, соціальна технологія, соціальна ефективність* тощо.

Соціально-економічна термінологія:

- терміни загальнонаукові (*структура, функції, процес*);
- філософські (*метод пізнання, діалектика*);
- економічні (*виробництво, обмін, розподіл*);
- юридичні (*повноваження, порушник*);
- фізичні (*об'єм, тиск*);
- математичні (*математична модель, коефіцієнт*);
- загальносоціологічні (*соціальна структура, соціальна роль*);
- економсоціологічні (*споживацька поведінка, підприємництво*);
- соціально-психологічні (*колектив, особистість*) тощо.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ

За походженням економічна термінологія розподіляється наступним чином:

а) 19% фінансово-економічної термінології становлять власне українські слова (до речі, економічна термінологія одна з небагатьох систем, які мають так мало власних термінів): *борг, боржник, вартість, взаємозалік, викуп, витрати,*

відрахування, готівка, гроші, дохід, заборгованість, заощадження, позика, рахунок, каса, мито, застава, зайнятість, послуги, постачальник, торгівля;

б) 8% – це слова-гібриди, тобто такі, що складаються з двох коренів, один з яких є власне українським, інший – запозиченим: *векселедавець, векселетримач, жиронаказ, жиророзрахунок, грантодавець, квазіціна, самофінансування, самоліквідність, самофінансування, субрахунок, фондovidдача, фондомісткість, фондоозброєність, євроринок;*

в) решту 73% становить лексика, запозичена з різних мов світу.

СТРУКТУРНІ ТИПИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

За будовою економічні терміни не є однорідними. Їх можна поділити на такі групи:

а) **прості (однослівні):** *каса, інвестувати, бізнес, аванс, імпорт, лотерея, внески, власність, концерт, підприємство, пролонгація, спонсор, ціна, штраф, ціноутворення, кредит, пасив, пеня, самоокупність, стопінг, тариф, тендер.* Прості діляться на: **непохідні** (терміни, які на синхронному зрізі не мають мотиваційних слів, напр.: *дуга, жила, лад*) і **похідні** (терміни, у яких можемо виділити мотиваційні основи і словотворчі афікси, напр.: *запобіжник, противага, затакт*);

б) **складні** (терміни, у яких можна виділити дві основи, напр.: *паротворення, теплострум, тискомір*);

в) **лексичні одиниці, утворені шляхом аппозитивного складання** (*лотерея-алегрі, рахунок-фактура, премія-брутто, банкгарант, банк-дилер, банк-емітент, банк-кореспондент, бланк-ваучер, брокер-аутсайдер*) чи з препозицією атрибута (*бланко-вексель, брутто-ставка, брутто-баланс, брутто-прибуток, бізнес-план, брутто-відсотки, брутто-дохід, соло-вексель, кіп-ефект, товаро-гроші, холдинг-компанія, суперкомісія, гіперінфляція*). Такі лексеми кваліфікуються як терміни, ускладнені прикладкою, чи як бінарні структури, компоненти яких пов'язані між собою сурядним зв'язком;

г) **складені (терміни-словосполучення):**

– двокомпонентні: *ножиці цін, фінансова криза, сальдовий баланс, преміальні акції, емісійний баланс, податкова декларація, номінальна вартість, «відмивання» грошей, капітальні вкладення;*

– трикомпонентні: *карткова система рахівництва, тарифи оплати праці, зарахування зустрічної вимоги, гарантовані цінні папери, рентабельність акціонерного капіталу, мінімізація фінансових ризиків, лідерство в цінах;*

– чотирикомпонентні: *підтримування потужності чинного підприємства, капітальний ремонт основних фондів, преміальна система заробітної плати, захисні елементи паперових грошей;*

– п'ятикомпонентні: *звіт про фінансово-майновий стан підприємства, індекс купівельної спроможності грошової одиниці, квота в міжнародному валютному фонді, коефіцієнт забезпечення відсотків за кредитами.*

д) терміни-аббревіатури:

– ініціальні: *АТС – автоматична телефонна станція, ПК – персональний комп'ютер;*

– складові: *техінформ, Нацбанк, виконроб, страхагент, держустанова;*

– мішані: *УВЧ-терапія, УкрНДІМет (Український науково-дослідний інститут металів), МГД-генератор (магнітогідродинамічний).*

е) терміни-символи: +, =, %;

ж) терміни-напівсимволи (символо-слова). Це сполучення слів з літерами та цифрами: *γ-частка, і-область, СО₂-лазер, α-промені, β-проміння, γ-еманація;*

з) терміни-моделе-слова. У таких термінах форма першої літери відбиває форму об'єкта, наприклад, *S-подібні натяжні пристрої, Г-подібне сполучення, V-клапан.*

Серед економічних термінів нерідко можна зустріти й такі, що мають більшу кількість компонентів. За дослідженнями мовознавців, терміносполучення є одним з основних способів термінологічної номінації, їх кількість у фінансовій галузі становить понад 78%.

Більшість однослівних термінів становлять іменники, оскільки номінація є носієм найважливіших змістів у пізнанні дійсності (*ваучер, рахунок, депозит*). У

ролі термінів виступають також прикметники, дієслова та прислівники (*достроковий, зовнішньоторговельний, акційний, рекламувати, кредитувати, інвестувати*).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. На які лексико-тематичні групи можна поділити економічну термінологію?
2. Яким чином класифікує економічну термінологію український дослідник Дячук Тетяна Миронівна?
3. Які терміни входять до складу соціально-економічної термінології?
4. Яким чином розподіляється економічна термінологія за походженням?
5. Що таке «слова-гібриди»? Наведіть приклади.
6. Скільки відсотків економічних термінів становлять власне українські слова, слова-гібриди і запозичення?
7. Назвіть структурні типи економічної термінології.
8. Які терміни називаються простими, складними, складеними? Наведіть приклади.
9. На які підгрупи поділяються складені терміни? Наведіть приклади.
10. Назвіть основний спосіб термінологічної номінації.
11. Які частини мови виступають у ролі термінів? Наведіть приклади.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Доберіть правильний варіант відповіді.

1. Терміни *акредитив, ваучер, кошторис* належать до лексико-тематичної групи назв...
  - а) математичних показників;
  - б) економічних процесів;
  - в) фінансових паперів;
  - г) нормативних документів і законів.

2. До лексико-тематичної групи назв об'єктів не входять назви...

- а) документів;
- б) наук, наукових напрямків, теорій, галузей, концепцій;
- в) установ, організацій, які беруть участь у соціально-економічних процесах, та їхніх відділів;
- г) властивостей.

3. Усі слова є власне українськими у рядку:

- а) борг, готівка, дохід, мито;
- б) вартість, заборгованість, грантодавець, квазіціна;
- в) викуп, заощадження, самофінансування, ліквідність;
- г) гроші, застава, зайнятість, євроринок.

4. До лексико-тематичної класифікації економічних термінів не входять назви...

- а) об'єктів;
- б) суб'єктів;
- в) процесів та дій;
- г) математичних показників.

5. У фінансово-економічній термінології лексика, запозичена з різних мов світу, становить...

- а) 19%;
- б) 73%;
- в) 8%;
- г) 58%.

6. Слова, що складаються з двох коренів, один з яких є власне українським, інший – запозиченим, називаються...

- а) складеними;

- б) двокомпонентними;
- в) запозиченнями;
- г) словами-гібридами.

7. Назви осіб, які відрізняються статусом зайнятості в секторах економіки, подано у рядку:

- а) бюрократ, підлеглий, начальник;
- б) пільговик, інвалід, пенсіонер;
- в) робітник, безробітний, погодинник;
- г) вимагач, мафіозі, рекетир.

8. Терміни, у яких можна виділити дві основи, називаються...

- а) складними;
- б) складеними;
- в) термінами-аббревіатурами;
- г) термінами-моделе-словами.

9. Сполучення слів з літерами та цифрами називаються...

- а) термінами-аббревіатурами;
- б) термінами-символами;
- в) термінами-напівсимволами;
- г) термінами-моделе-словами.

10. Більшість однослівних термінів становлять...

- а) іменники;
- б) дієслова;
- в) прикметники;
- г) прислівники.

ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінна номінація, тобто процес найменування спеціальних понять науки і техніки, є цілеспрямованим творчим процесом. Утворення термінів відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Терміни виникають у професійному середовищі і вживаються лише у термінній функції. Для створення нового терміна можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний процес: його визначають об'єктивні та суб'єктивні моменти, зовнішні та внутрішні чинники.

Терміни, як і інші пласти лексики, можуть виникати на базі наявних слів і коренів літературної та діалектної лексики. Але процес термінотворення має низку рис, що відрізняють його від творення слів загальноживаної лексики. Для виникнення терміна необхідна чітка дефініція, чого не потребує нова одиниця загальноживаної лексики. Термінотворення має у своєму активі різноманітні словотворчі засоби.

До складу власне української термінології зараховують не лише номінації, утворені від питомих твірних основ, а й слова, утворені за допомогою українських афіксів від запозичених твірних основ. Наприклад, терміни *кредит* (лат.), *біржа* (нім.), *реклама* (фр.) – запозичені з указаних мов, але похідні від них терміни: *кредитування*, *біржовий*, *рекламувати* та багато інших є власне українськими. Для позначення наукових понять застосовують і словосполучення: *достроковий платіж*, *зовнішньоторговельний баланс*, *незбалансований інвестиційний портфель*.

Сучасна українська термінологія неоднорідна за походженням. Джерелами її поповнення є використання:

- 1) вторинної номінації (термінологізація або ретермінологізація);
- 2) наявних у мові словотворчих моделей (морфологічний, морфолого-синтаксичний способи);
- 3) словосполучень (аналітичний спосіб);

4) іншомовних запозичень.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ТЕРМІНІВ

Значна кількість економічних дериватів утворюється шляхом семантичного переосмислення вихідного значення, зокрема звуження його смислової структури (*ризик, особистість, гіпотеза*) та метафоричного перенесення терміна-словосполучення (*лінія ексцедента, страхове поле, менеджерська сітка*).

Застосування способу вторинної номінації – використання наявної в мові назви для позначення наукового поняття – поповнює термінологію кількісно (функції термінів починають виконувати слова, які раніше не були термінами) та якісно (звужується або розширюється семантика й змінюється обсяг понять). Термінологізація відбувається:

а) на основі метафоричних процесів, що ґрунтуються на переосмисленні назв за подібністю форми, розміру, розташування частин (*підставка* – предмет, на який ставлять що-небудь або який підставляють під щось, і деталь струнних музичних інструментів, що має вигляд вертикальної дерев'яної пластинки, на яку спираються струни; підстава для перенесення – зовнішня схожість і розташування), на функціональній подібності (*міст* – споруда для переходу або переїзду через річку, автомагістраль, яр і частина шасі автомашини, трактора; підстава для перенесення назви – функція з'єднання), на зовнішній та функціональній подібності (*жила* – судина, по якій тече кров і провід кабелю; підстава для перенесення – функція перенесення і зовнішня схожість);

б) на основі метонімічного перенесення назви з процесу на предмет (*насадка* – дія за значенням «насадити» і знімна деталь основного вала, що перебуває в контакті з носієм запису або магнітною сигналограмою), з процесу на результат (*вимір* – визначення будь-якої величини чогось і величина, що вимірюється), з процесу на властивість (*гучність* – дзвінке звучання, далека чутність і відчуття, створене вухом, яке сприймає звукові хвилі), з властивості на кількісний показник (*різкість* – властивість за значенням «різкий» і ступінь

розмитості зображень границь об'єктів), з родового поняття на видове (*веснянка* – музичний жанр і музичний твір).

Унаслідок семантичного термінотворення виникають багатозначні слова та омоніми. Багатозначними є номінації, вживані в різногалузевих терміносистемах (*елегія* – вокальний чи інструментальний твір задумливого, сумного характеру (муз.); ліричний вірш задумливого, сумного характеру (літ.); смуток, меланхолія (психол.)). Терміни, утворені шляхом термінологізації загальноживаних слів, стають омонімами (*доля*¹ – частина чого-небудь, зокрема частина розміру музичного такту; *доля*² – хід подій, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від бажання, волі людини; майбутнє чогось).

Продуктивність цього способу в термінології пояснюється тим, що наукових понять значно більше ніж слів для їх називання. Унаслідок вторинної номінації відбувається звуження та розширення семантики, зміна обсягу поняття, перенесення назв за різноманітними асоціаціями.

МОРФОЛОГІЧНИЙ ТА МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ

Для створення термінів використовують наявні у мові способи творення: морфологічний і морфолого-синтаксичний.

Одним із найзначніших джерел збагачення української термінології є **морфологічний спосіб творення**, суть якого полягає в поєднанні афіксальних морфем з мотивованою основою слова. Серед способів термінної деривації провідна роль належить суфіксації; менш характерними є такі способи творення: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, безафіксний, аббревіаційний, осново- та словоскладання.

Установлено, що морфологічним способом утворено 34,3% сучасних економічних термінів. Найпродуктивнішим способом морфологічного термінотворення в економічній термінології є **суфіксальний**. Виявлено, що в аналізованій терміносистемі спеціалізованими є суфікси: **-н, -ик, -альник, -ор, -ч, -ач/-яч** для називання осіб як виконавців певної дії: *заступник, споживач; -ець, -ант/-янт, -ент* – як носіїв

процесуальної ознаки: *спекулянт, покупець*; **-іст/-ист**, що різняться за сферою занять: *кар'єрист, рекламист*.

Багатозначними є суфікси: **-ер/-єр** (беруть участь у творенні назв осіб за характером виконуваної роботи; за фахом; за об'єктом, знаряддям або за місцем діяльності; за становищем у суспільстві: *фермер, мільярдер*), **-енці(я), -аці(я)/-яці(я), -ці(я)** (приєднуються до основи дієслова і беруть участь у творенні іменників та називають узагальнену дію або результат дії, предмети, суб'єкти: *адміністрація, кваліфікація*), **-анн(я), -енн(я), -інн(я)** (беруть участь у творенні іменників на позначення узагальненої дії чи продукту дії, або суб'єкта дії: *хеджування, правління*) тощо. Крім названих, поліфункціональними у терміносистемі є такі постпозитивні: **-инг/-інг, -єр/-єр** (*консалтинг, адвертайзинг*) та препозитивні форманти: **анти-** (*антинагорода, антиреформатор*).

Незначну кількість термінів утворено **префіксальним** (*незаконний, надвиробництво, надприбуток*) та **префіксально-суфіксальним** (*безробіття*) способами. Спеціалізованими є префікси: **не-, дис-, без-, лже-, псевдо-**: *незабезпеченість, антиеліта, лжепідприємець* та інші.

Більшість суфіксів, за допомогою яких утворюються сучасні економічні терміни, мають здатність приєднуватися як до питомих, так і до запозичених основ: **-ець, -ство, -ість, -анн(я), -енн(я), -інн(я)** та інші. Проте такі іншомовні форманти, як: **-єр/-єр, -ор, -инг/-інг, -ант/-янт, -єнт, -енці(я),-аці(я)/-яці(я), -ці(я)** (за незначними винятками) в економічній термінології сполучаються лише з іншомовними основами: *реформатор, квартирант, організація*, але *детінізація*.

Найбільшою активністю відзначаються суфікси **-анн(я), -енн(я), -інн(я), -енці(я), -аці(я)/-яці(я), -ці(я), -н, -ик, -альник, -ість, -ство** та префікс **не-**. Напруженість соціально-економічної ситуації в Україні сприяла активізації префіксів із заперечною семантикою: **не-, де-, анти-, лже-, псевдо-** (*антинагорода, лжеменеджер, псевдобанкрутство*).

Терміни, утворені **безафіксним способом**, позначають процес дії, предмет як результат дії або одиничний акт дії, що інтенсивно відбувається. Ці терміни

утворено від основи дієслова за допомогою нульової морфеми: *випук, виторг, вклад, дохід, запас, обіг*.

Способом основоскладання утворено терміни-складні слова, серед яких можна виділити назви, що виникли на основі складання незалежних одне від одного слів (*світлотехніка, склопаста, склоцемент*) і номінації, утворені за допомогою сполучного голосного звука на основі складання залежних одна від одної основ (*стрічкопритискач, товарообіг, шумоізоляція*).

Терміни-складні слова, що пишуться через дефіс, утворено **способом словоскладання** (*ампер-секунда, ват-секунда, диск-катод, мегават-година, жук-коріод, льон-довгунець*). Такі терміни є результатом поєднання двох самостійно вживаних іменників.

В українській термінології наявні номінації, утворені **абрєвіаційним способом**. Це складноскорочені слова, що складаються з початкових букв слів (*НОП – наукова організація праці, ПФУ – Пенсійний фонд України*), з поєднання початкових частин слів з повним словом (*зарплата, музучилище, промтовари*) або з поєднання початкових частин слів (*агропром, лісгоспзаг, сільбуд*).

Окремою групою серед складних термінів є слова з міжнародними терміноелементами *авто-, відео-, гідро-, кіно-, макро-, мікро-, радіо-, стерео-, теле-*, які вживаються на початку слів: *автонавантажувач, відеокамера, кінотеатр, макроекономіка, мікродинамік, радіоапаратура, стереосистема, телеканал*. Систематизаційну функцію виконують терміноелементи *-граф, -метр, -скоп, -фон*, уживані наприкінці слів: *віброграф, гальванометр, принтоскоп, магнітофон*.

Морфологічний спосіб творення є одним із значних джерел збагачення української термінології. Одна з основних причин його продуктивності полягає в тому, що в морфологічній структурі термінів, утворених шляхом афіксації, закладені основи структурної систематизації, а це має надзвичайно важливе значення для термінології.

Морфолого-синтаксичний спосіб творення полягає в тому, що в ньому шляхом спеціального граматико-лексичного переосмислення того чи іншого

слова відбувається його перехід з одного розряду слів у інший, тобто перехід з розряду однієї частини мови в іншу. Прикладів субстантивації прикметників в українській термінології дуже мало. Це біологічні терміни *безхребетні, земноводні, зернові, злакові*.

СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Одним із найпродуктивніших шляхів поповнення терміносистем є **аналітична деривація** (приблизно 70 % термінів у різних терміносистемах – це словосполучення).

Установлено, що терміни, утворені синтаксичним способом, в економічній термінології мають найбільшу питому вагу – майже 66%, що зумовлено появою семантично складних понять, зміст яких важко передати за допомогою моноструктурних форм.

Соціально-економічні терміни-словосполучення поділяють на *прості* (складаються з двох повнозначних слів) та *складені* (утворені з трьох і більше повнозначних слів).

Серед складених назв домінують дво- та трикомпонентні терміносполуки, утворені за такими моделями:

- іменник + іменник (*нейтральність грошей*);
- прикметник + іменник (*національне багатство*);
- порядковий числівник + іменник (*перший прибуток*);
- дієслово + іменник (*страхувати майно*);
- прикметник + прикметник + іменник (*валовий національний продукт*);
- іменник + прикметник + іменник (*емісія цінних паперів*);
- прикметник + іменник + іменник (*маркетингове дослідження ринку*);
- багатоконпонентні терміни (*журнал обліку господарських операцій, закон тенденції норми прибутку до зниження*).

В економічній термінології функціонують назви зі складним синтаксичним зв'язком, так звані описові конструкції, які інколи утворюються з 7, 15 і більше слів: *відрахування у фонд соціального страхування на випадок безробіття, державне загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та*

професійних захворювань. За семантикою такі терміни стоять ближче до визначень, ніж до позначення понять, що суперечить прямому покликанню терміноодиниці – виступати мовним знаком наукового поняття, не розростаючись до дефініції. Кількість багатокomпонентних термінів обмежена.

Аналітична деривація сприяє побудові структурної ієрархії: три- і багатокomпонентні терміни утворюють на основі двокomпонентного словосполучення (*валовий продукт – валовий національний продукт*) або на базі одного слова (*податок – податок на додану вартість*).

Хоча складені терміни структурно різноманітніші, проте в кількісному відношенні їх менше – всього 35,5% (проти 64,5%, які в терміносистемі займають прості номінації).

Компонентами низки соціально-економічних термінів часто виступають ті самі номінації, наприклад, «допомога» вживається в складі більше 30-ти (*допомога одноразова, допомога безвідплатна* та ін.), прикметник «соціальний» – у складі більше 70-ти термінів (*соціальна ієрархія, соціальна індивідуальність* та ін.), що, підвищує рівень системної організованості економічної термінології.

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК СПОСІБ НОМІНАЦІЇ НАУКОВИХ ПОНЯТЬ

Запозичення є одним із універсальних шляхів збагачення українського термінологічного фонду. У сучасній економічній термінології однокореневі терміни становлять 880 одиниць, з них 530 (60, 2%) – одиниці, запозичені в різні історичні періоди.

Упродовж свого розвитку українська економічна термінологія повсякчас черпала лексичний матеріал з різних мовних джерел шляхом прямих та опосередкованих контактів як усним, так і письмовим шляхами. На становлення економічної термінології у минулі періоди найбільше впливали такі мови як латинська (упродовж XIV – поч. XXI ст. за кількістю запозичених з неї назв займає перше місце) та французька (упродовж XIX – поч. XXI ст. займає друге місце). Також значним був вплив німецької та російської мов.

У галузевих терміносистемах української мови іншомовні запозичення становлять приблизно 40 % від однослівних термінів. Виділяємо велику групу

інтернаціоналізмів – міжнародних термінів, уживаних не менш ніж у трьох неспоріднених мовах і запозичених переважно з грецької (*біологія, парадигма, теорема*) або латинської (*варіація, мотор, трансляція*) мов. До інтернаціональної скарбниці термінології належать також терміни, запозичені з інших мов: англійської (*комп'ютер, футбол*), італійської (*балада, сонатина*), німецької (*бухгалтер, штаб*), французької (*ансамбль, парламент*), іспанської (*романс, сарабанда*).

Отже, за джерелом запозичення економічні терміни можна поділити на вісім основних груп:

1) група **латинських** запозичень є найчисленнішою – 31,52%: *актив, акцепт, дебет, девальвація, депонент, емітент, індексація, локо, ліквідність*. Більшість слів цієї групи запозичені усним шляхом, вони майже повністю асимілювалися й увійшли до складу економічної термінології;

2) запозичення з **французької** мови – 16,28%, з якої власне французькі запозичення становлять 12%: *аваль, аванс, авуари, ажур, віремент, гарант, жетон, кадастр, коносамент, контракція*. Слова, які прийшли в українську мову через посередництво французької з латинської – 3,89%: *аверс, акредитив, акцизи, бордеро, валоризація, кореспондент*; а також з італійської – 0,39%: *банкрутство*.

3) запозичення з **англійської** мови. Вони також поділяються на власне англійські – 7,78%: *доларизація, дисконт, демпінг, бакси, бартер, бізнес, брокер, інсайдер, кейнсіанство, кліринг* слова, що потрапили до складу української мови через посередництво англійської з латинської, – 0,78%: *імпорт, інвестор* (хоч *інвестиї* нім. – з лат., а *інвестувати* – англ. з нім.); зі старофранцузької – 0,39% (*варант*) та німецької – 0,39% (*інвестувати*).

4) слова, які походять з **італійської** мови, і у свою чергу, поділяються на три підгрупи:

– власне італійські – 7%: *а-конто, авіста, дизажіо, жиро, інкасатор, камбіо, лаж*;

– запозичені італійською мовою з латинської – 1,17%: *валюта, каса, конфетті* (елемент захисту паперових грошей);

– запозичені італійською мовою з арабської – 0,39%: *карат*;

5) слова, запозичені з **німецької**:

– власне німецькі – 1,56%: *вексель, декорт, індосат, корн*;

– запозичені німецькою мовою з латинської – 2,33%: *біржа, дамно, інвестиції, комітент, «макулатура»*;

– запозичені німецькою мовою з італійської – 0,78%: *жирант, індосант*;

б) запозичення **грецькі**. Їх кількість становить приблизно 2,72%: *базис, економія, іпотека, нумізмат*;

7) слова, запозичені з **іспанської** мови – 0,39%: *ембарго*;

8) запозичення з **голландської** мови – 0,39%: *лаг*.

Класифікація за джерелом запозичення розроблена найбільш повно, але не є, як уже було зазначено, єдиною можливою. Запозичення можна також поділити на основі того, який аспект слова є новим для мови-реципієнта. За цим принципом запозичення поділяються на фонетичні, кальки, семантичні та запозичення словотвірних елементів.

Поява багатьох неологізмів не викликана практичними потребами. Багато термінів запозичаються в терміносистему «не на пусте місце, а на зайняте», унаслідок чого з'являються семантично еквівалентні пари різномовної етимології – терміни-дублети (*стимул – заохочення, корумпований – продажний, адаптація соціальна – пристосування соціальне*), що призводить до мовного надлишку – явища, безумовно, шкідливого. Запозичення іншомовних термінів вважаємо доречним тоді, коли вони заповнюють прогалину в терміносистемі.

У разі впровадження іншомовних назв в українську терміносистему відбувається звуження значення слова, тому що запозичується лише термінне значення (в італійській мові лексема *volta* має такі значення: повтор, раз і черга; в українській мові термін *вольта* вживається зі значенням повтору частини музичного твору з іншим закінченням); іншомовні терміни узгоджують з фонетичними та орфографічними нормами української мови (лат. *concurrentia* –

укр. *конкуренція*); змінюється граматичне оформлення (лат. *clavis* – укр. *клавіша* і *клавіш*); запозичені терміни стають продуктивними в термінотворенні (від запозиченого з англійської мови терміна *реклама* в українській мові утворено лексеми *рекламний*, *рекламувати*).

Творення української термінології підпорядковується загальним словотворчим законам мови. Збагачення термінології виходить за межі словотвору, оскільки у цій системі наявні аналітичні конструкції та входження з чужих мов. Сучасна українська термінологія неоднорідна за походженням. Значну її частину становлять терміни, запозичені з різних мов, проте основою є власне українські номінації.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Опишіть основні джерела поповнення української термінології.
2. Які загальноживані назви використовують у ролі термінів? Охарактеризуйте два види вторинної номінації. Наведіть приклади.
3. Які афіксальні морфеми (суфікси, префікси) беруть участь у творенні термінів? Наведіть приклади.
4. Як утворюються терміни безафіксним способом? Наведіть приклади.
5. На які групи можна поділити терміни, утворені способом основоскладання? Наведіть приклади.
6. Як утворюються складноскорочені слова? Наведіть приклади.
7. Як слід писати терміни, утворені способом основоскладання та словоскладання? Наведіть приклади.
8. Скільки відсотків у різних терміносистемах становлять терміні-словосполучення?
9. Скільки компонентів можуть мати складені терміни? Наведіть приклади.
10. Запозичення з яких мов функціонують в українській термінології? Наведіть приклади.
11. Які запозичення називають інтернаціоналізмами? Наведіть приклади.
12. Яке місце займає термінологія у складі сучасної української мови?

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Доберіть правильний варіант відповіді.

1. У соціально-економічній термінології терміни, утворені морфологічним способом, складають...

- а) 10%;
- б) 36%;
- в) 28,5%;
- г) 34,3%.

2. Найпродуктивнішим способом морфологічного термінотворення в економічній термінології є...

- а) суфіксальний спосіб;
- б) префіксальний спосіб;
- в) префіксально-суфіксальний спосіб;
- г) спосіб основоскладання.

3. Терміни *спекулянт, кар'єрист, промисловість, оподаткування, боржник* утворено...

- а) суфіксальним способом;
- б) префіксальним способом;
- в) префіксально-суфіксальним способом;
- г) безафіксним способом.

4. У соціально-економічній термінології терміни, утворені синтаксичним способом, складають...

- а) 82%;
- б) 66%;
- в) 73%;
- г) 60%.

5. За джерелом запозичення економічні терміни можна поділити на...

- а) шість основних груп;
- б) сім основних груп;
- в) вісім основних груп;
- г) дев'ять основних груп.

6. Найчисленнішою серед груп запозичень економічних термінів є група...

- а) латинських запозичень;
- б) французьких запозичень;
- в) англійських запозичень;
- г) грецьких запозичень.

7. Терміни *аваль, гарант, жетон, кадастр* є запозиченнями з...

- а) італійської мови;
- б) французької мови;
- в) німецької мови;
- г) латинської мови.

8. Власне англійські запозичення подано у рядку:

- а) дебет, депозитор, індексація, ліквідність;
- б) доларизація, дисконт, бартер, бізнес;
- в) акредитив, акцизи, бордеро, валоризація;
- г) базис, економія, іпотека, нумізмат.

9. Запозичення з грецької мови подано у рядку:

- а) дебет, депозитор, індексація, ліквідність;
- б) доларизація, дисконт, бартер, бізнес;
- в) акредитив, акцизи, бордеро, валоризація;
- г) базис, економія, іпотека, нумізмат.

10. Власне німецькі запозичення подано у рядку:

- а) дебет, депозитор, індексація, ліквідність;
- б) вексель, декорт, індосат, корн;
- в) доларизація, дисконт, бартер, бізнес;
- г) валюта, каса, інкасатор, імпорт.

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ

Завдання 1. Сформууйте пари з українських слів та їхніх іншомовних відповідників, запишіть у стовпчик. З перших букв іншомовних відповідників прочитаєте економічний термін.

Виправлення – ...

Винайм – ...

Нісенітниця – ...

Заохочення – ...

Найкращий – ...

Прибутковий – ...

Кругообіг – ...

Тотожний – ...

Уподібнення – ...

Зменшення – ...

Завдання 2. Перекладіть українською мовою подані словосполучення:

- 1) кредитное обращение, вежливое обращение;
- 2) акционерное общество, гражданское общество;
- 3) действующее законодательство, действующий фонд, действующие лица;
- 4) денежный оборот, оптовый товарооборот, число оборотов;
- 5) договорные отношения, дружественное отношение, числовое отношение.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою подані терміни та їх визначення. У якій сфері діяльності вони вживаються?

Активы предприятия – собственность предприятия, отражаемая в активе баланса. В основном существуют три вида активов: 1) текущие активы, состоящие из денежного капитала и средств, которые могут быть быстро трансформированы в наличные деньги; 2) основной капитал с длительным сроком службы, используемый предприятием при производстве товаров и услуг; 3) прочие активы, которые включают нематериальные активы, не имеющие натурально-вещественной формы, но ценные для предприятия, капиталовложения в другие компании, долгосрочные ценные бумаги, расходы будущих периодов и различные другие активы.

Номинал – номинальная или основная стоимость (в отличие от рыночной стоимости), указанная на акции, облигации, векселе, купоне, банкноте или другом инструменте.

Товарная биржа – специально организованный рынок, где продаются и покупаются массовые товары. На товарной бирже могут заключаться как сделки спот (поставка наличного товара немедленно или в очень короткие сроки), так и сделки на поставку в определенном месте и к определенному сроку в будущем (форвардные контракты), а также фьючерсные контракты.

Завдання 4. Випишіть зі словника 20 іншомовних термінів Вашого майбутнього фаху, поясніть їх значення. Доберіть українські відповідники.

Завдання 5. Випишіть із фахових словників 10 терміносполук двокомпонентних і 10 – трикомпонентних. Складіть із ними речення.

Завдання 6. Запишіть визначення 4–5 термінів Вашого майбутнього фаху. Складіть із ними речення.

Завдання 7. Доберіть до поданих термінів відповідники, утворивши з ними синонімічні пари.

Аргумент, валюта, вето, директива, довідка, декларація, еквівалентний, економія, запит, застава, індекс, компаньйон, кредит, криза, ліцензія, паритет, реєстр, санкція, фактор, фіктивний, фінанси, фундатор, частка.

Додаток: банкноти, банкрутство, вказівка, дозвіл, доказ, заборона, заклад, засновник, заява, кошти, несправжній, ощадність, пай, партнер, позика, покажчик, посвідчення, прохання, рівність, рівнозначний, список, чинник.

Завдання 8. Поясніть значення поданих паронімів.

Афект, ефект; банківський, банковий; градація, гравітація; дефектний, дефективний; дискваліфікація, декваліфікація; об'єм, обсяг; питання, запитання; показник, покажчик; професійний, професіональний; систематизований, систематичний, системний; стимуляція, симуляція; унітарний, утилітарний.

Завдання 9. Доберіть 10–15 термінів, до складу яких входять інтернаціональні словотворчі елементи: *авто-*, *анти-*, *гіпер-*, *інтер-*, *мета-*, *моно-*, *пост-*, *прото-*, *суб-*, *екстра-*, *інтра-*.

Завдання 10. Випишіть зі словника 10 термінів із різними орфограмами (з апострофом, подвоєнням приголосних, складні слова, з ненаголошеними голосними, з чергуванням голосних чи приголосних, з префіксами *з-*, *с-*, *пре-*, *при-*, *роз-*, *без-* тощо). Поясніть правопис цих слів. Наприклад: *контрастний*, *сконцентрувати*, *прибуток*, *об'єднання*.

Завдання 11. Утворіть форми родового відмінка однини.

Акредитив, баланс, кредитний білет, вексель, відсоток, дебет, демпінг, дериватив, дефіцит, документ, договір постачання, дохід, євроринок, залік, золотий запас, індекс споживчих цін, інкасатор, комісіонер, контроль, лізинг, ліміт, маркетинг, менеджмент, номінал, опціон, платіж, продаж, рахунок, реєстр,

рейтинг, рестарт, ринок, сертифікат, страховий ризик, страхувальник, тариф, термін кредиту, економічний термін, факторинг, фонд, чек.

Завдання 12. Випишіть у три колонки прості, складні та складені терміни. З початкових літер слів кожного стовпчика прочитайте економічний термін.

Елімінування, комісія, векселедавець, майнове страхування, облігація, емісія цінних паперів, нетто-ставка, нарахування, економетрія, нейтральність грошей, економічний ефект, самоокупність, оренда, майно, орендодавець, дилерська діяльність, крос-дефолт, інвестиція, журнал обліку, маркетингове дослідження, кредитор, елемент збитковості страхової суми, накопичена заборгованість, амортизація, торговий асортимент.

Завдання 13. Доберіть по 5-10 термінів з Вашого фаху, які б ілюстрували різні способи творення (вторинна номінація, словотвірний, синтаксичний способи, запозичення).

Завдання 14. Утворіть від поданих термінів-іменників терміни-прикметники. Складіть із ними терміносполуки. Наприклад: *податок* — *податковий*; *податкова інспекція*.

Оренда, закупівля, маркетинг, валюта, бартер, товар, бухгалтерія, фірма, спонсор, акціонер, кошти, премія, план, галузь, суспільство, кошторис, брокер, готівка, кредит, дилер, холдинг, лізинг, аукціон, криза, банк, прибуток, амортизація, баланс.

Завдання 15. Розкрийте значення фразеологізмів.

Втеча від грошей, жертва поздовжньої пилки, загинати ціну, заламувати ціну, зводити кінці з кінцями, знати ціну, зняття вершків, золоті наручники, ламати ціну, набивати ціну, повітряна яма, позолотити руку, рука руку мие, хижацьке ціноутворення, чорний ринок.

Завдання 16. Зредагуйте словосполучення. Укажіть терміносполуки і поясніть їх значення.

Друкувати текст врозрядку, штамповка деталей, включити світло, стержень економічної політики, по ліву сторону, залишитися в стороні, з усіх сторін, на всі чотири сторони, протирічить програмі, прийти до себе, перебувати в лікарні, скрипічний ключ, іншими словами, справа в тому, вирішувати задачу, в самий раз, органи самоуправління, втратити свідомість, розписатися у відомостях, користуватися льготами, в силу закону, в силу обставин, в строгому смислі слова, вступати в силу, залишаємо за собою право, немає смислу, попереджати хворобу, служити підставою, у протилежність, у цьому відношенні, це не має відношення до справи, це не рахується, явна помилка.

Завдання 17. Виправте стилістичні помилки у словосполученнях.

Бувший директор, взнати покажчики по прибутках, вищеприведені рішення, відповідно рішенню, додати два документа, добре відноситись до підлеглих, настоювати на своєму, заключити договір, заслуговує уваги, зробити заключення, і так далі, удосконалювати навички, намітити план дій, нанести шкоду, на протязі місяця, область виробництва, оточуюче середовище, переводити гроші по пошті, повістка денна, податкові льготи, по закону, по заказу, поступати таким чином, поступає інформація, працювати по сумісництву, приводити приклади, признавати помилки, приймати міри, приймати участь, прийдеться прикласти зусиль.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. З фахової літератури (монографій, статей, періодичних, навчальних видань тощо) доберіть і запишіть текст (5-6 речень). Взірцем якого стилю є дібраний текст? Відповідь обґрунтуйте.

З тексту виписіть три терміни і схарактеризуйте їх за планом: 1) дефініція (що означає термін); 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузевий, вузькоспеціальний); 3) походження (власний, запозичений); 4) спосіб творення (для власномовних термінів).

Завдання 2. Підготуйте бібліографічний покажчик економічних словників та енциклопедій останніх років. Зверніть увагу на правила оформлення бібліографії.

Завдання 3. Укладіть словник термінів Вашої майбутньої професії. Оформіть анотацію. Презентуйте словник.

Завдання 4. Складіть перелік перекладних, енциклопедично-довідкових, тлумачно-перекладних словників Вашого майбутнього фаху, які вийшли друком за останні 15 років. Наведіть приклади словникових статей з тлумачно-перекладного словника.

Завдання 5. Підготуйте матеріали до словника фахової лексики (50-70 слів-термінів). Словникову статтю подавайте за принципом статті тлумачного словника: термін (із позначенням наголосу); походження (у квадратних дужках); тлумачення.

Зразок: **бізнес** [від англ. *business* – справа, заняття] – економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку.

Завдання 6. Складіть діалог, використовуючи жаргонізми зі сфери економіки.

Бабки (гроші), *бакси* (американські долари), *бестселер* (біржовий товар, що має великий попит), *бики* (біржові спекулянти, що підвищують курс цінних паперів), *бігунець* (переказний вексель), *брудні гроші* (незаконно зароблені гроші), *вал* (валова продукція), *ведмеді* (біржові спекулянти, що отримують прибуток завдяки зниженню ціни), *вівця* (біржовий спекулянт, що веде гру наосліп, без аналізу ситуації), *відмивання грошей* (легалізація одержаних незаконним шляхом грошей), *голубі фішки* (акції найприбутковіших підприємств), *жирний кіт* (фірма, що отримує надприбутки), *капушта* (гроші), *морква* (акції для службовців підприємства, які надають їм з метою зацікавленості в роботі), *човники* (торговці, що закупають товар гуртом на дешевих закордонних ринках і постачають їх на вітчизняні ринки).

Завдання 7. Зробіть аналіз термінів за схемою.

Схема аналізу:

1. Загальнонауковий термін чи вузькоспеціальний (*економічний*).
2. Простий (*лізинг*), складний (*кредитоспроможність*) чи складений (*пенсійний фонд*).
3. Якими частинами мови виражений. Вказати модель (*норма вартості: іменник + іменник; чистий прибуток: прикметник + іменник*).
4. Запозичений (*бартер: з англійської*) чи власне український (*залишок*).
5. Назвати спосіб творення власне українських термінів:
  - а) префіксальний (*надвиробництво*);
  - б) суфіксальний (*відшкодування*);
  - в) префіксально-суфіксальний (*безробіття*);
  - г) безафіксний (*виторг*);
  - д) основоскладання (*товарообіг*);
  - е) словоскладання (*банк-агент*);
  - ж) аббревіаційний (*ПДВ – податок на додану вартість*);

з) вторинна номінація – використання наявної у мові назви для позначення наукового поняття (*човники*);

и) аналітичний – використання словосполучень (*іпотечний банк*).

Варіант 1. Госпрозрахунок, деномінація, міжнародний страховий ринок, надприбуток, податок.

Варіант 2. Вексель, депозит, надприбуток, нетто-ціна, реструктуризація боргу.

Варіант 3. Арбітражування, аудиторська фірма, євровалюта, платоспроможність, ПФУ.

Варіант 4. Бізнес, вільна митна зона, кредитоспроможність, скарбниця, нарахування.

Варіант 5. Акція, виторг, купівельна спроможність населення, договірна ціна, самоокупність.

Завдання 8. Підготуйтеся до участі в груповій дискусії на тему «Становлення української фахової мови: історія і перспективи».

Орієнтовні питання для обговорення під час дискусії:

1. Проблеми фахового мовлення та шляхи їх розв'язання на сучасному етапі.

2. Особливості функціонування професійного жаргону в усному мовленні фахівців.

3. Витоки термінології Вашої галузі.

4. Роль термінологічних словників у підвищенні культури фахового мовлення.

5. Поєднання запозичених і питомих елементів у сучасній українській термінології.

6. Зв'язок мови професійного спілкування з науковим стилем.

7. Перспективи розвитку фахової мови Вашої галузі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Блинова О. Термин и его мотивированность // Термінологія и культура речи. – М.: Наука, 1981. – С. 28–37.
2. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. Фахова українська мова: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
3. Вісник: Проблеми української термінології. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка». – 2004. – № 503. – 196 с.
4. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2002. – 208 с.
5. Головащук Е. І. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. – К.: Либідь, 1995. – 192 с.
6. Головащук Е. І. Українське літературне слововживання. Словник-довідник. – К.: Вища школа, 1995. – 319 с.
7. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. – К.: Радянська школа, 1986. – 222 с.
8. Д'яков А. С., Кияк Т. Г., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціальні аспекти. – К., 2000. – 218 с.
9. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. – М., 1997.
10. Дергач П. М. Короткий словник синонімів української мови. – Львів – Краків – Париж, 1993.
11. Ділова українська мова: Навчальний посібник. – 3-тє вид., стереотипне / За ред. О. Д. Горбула. – К.: Знання, 2002. – 226 с.
12. До проблеми запозичень в українській соціально-економічній термінології // Матеріали Міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича (1923–1993 рр.). – Л.: Літопис, 1998. – С. 160–163.
13. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Ред. рада: Б. Гаврилишин та ін. – К.: Femina, ВЦ «Академія», 2000–2002. – Т. I–III.

14. Економічний словник-довідник / За ред. доктора екон. наук., проф. С. В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
15. Економічний словник-довідник: Словник ХХІ ст.: [А-Я / Уклад. М. А. Сіроштан та ін.]; Харківський держ. екон. ун-т. – Харків: ХДЕУ, 1999. – 147 с.
16. Загальні риси становлення соціально-економічної термінології // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – К.: КНЕУ, 2001. – Випуск IV. – С. 119-123.
17. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Словник-довідник з підприємництва та економіки будівництва. – Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 1994. – 294 с.
18. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
19. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Цінні папери. Фондовий ринок: Термінологічний словник. – Львів: БаК, 2000. – 168 с.
20. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 2-ге вид., випр і доп. – Львів : Центр Європи, 1997. – 576 с.
21. Історія української мови. Лексика і фразеологія // Ред. кол.: В. М. Русанівський (відп. ред.), В. Л. Карпова, В. В. Німчук, І. П. Чепіга. – К.: Наук. думка, 2001. – 744 с.
22. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – К., 1993.
23. Карпова В. Л. Термін і художнє слово. – К., 1967.
24. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. – К.: УМКВО, 1989. – 103 с.
25. Коломойцев В. Універсальний словник економічних термінів: Інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво. – К.: Молодь, 2000. – 383 с.
26. Комова М. В. Українська термінографія. 1948–2002: Бібліограф. покажчик. – Львів, 2003. – 110 с.

27. Кочерга О. Д. Деякі міркування про шляхи і манівці розвитку української наукової термінології // Сучасність. – 1994. – № 7–8. – С. 173–182.
28. Кочерга О. Д., Кулик В. М. Українські термінологічні словники довоєнного періоду в бібліотеках Києва та Львова. – К., 1993.
29. Красножан Ж. В. Життя терміна в скарбниці української лексики // Збірник наукових праць: Південний архів (філологічні науки). – Херсон, 1998.
30. Красножан Ж. В. Із спостережень над омонімією в термінології // Українське мовознавство. – 1985. – № 15. – С.3-10.
31. Крижанівська А., Симоненко Л. Актуальні проблеми упорядкування української термінології. – К.: Радянська школа, 1987. – 162 с.
32. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.
33. Куньч З. Й. Риторичний словник. – К.: Рідна мова, 1997. – 341 с.
34. Куньч З. Й. Українська риторична термінологія: історія і сучасність. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 216 с.
35. Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Рад. школа, 1971. – 486 с.
36. Михайлишин Б. П. Комунікативний аспект української ринкової терміносистеми / Б. П. Михайлишин // Мовознавство. – 1998. – № 4–5. – С. 65–67.
37. Москаленко Н. А. Нарис історії української граматичної термінології. – К.: Рад. школа, 1959.
38. Наконечна Г. В. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення. – Львів: Кальварія, 1999. – 110 с.
39. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: Навч. посібник. – К.: «Центр навчальної літератури», 2006. – 312 с.
40. Онуфрієнко Г. С. Французькі запозичення в юридичній термінології східнослов'янських мов: прагматичний і синтагматичний аспекти // Мовознавство. – 2002. – № 1. – С. 60–62.

41. Осадчук М. Ринкова економіка: Словник-довідник: український, російський, англійський, німецький. – Вінниця: Вид-во ВДТУ «Універсум-Вінниця», 1997. – 318 с.
42. Паламарчук Л. В. Загальномовний словник і термінологія // Мовознавство. – 1975. – № 3. – С. 22-32.
43. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
44. Перебийніс В. С. Мова в період науково-технічної революції // Мова. Людина. Суспільство. – К.: Наукова думка, 1977. – С. 32-40.
45. Полісемія в сучасній соціально-економічній термінології // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – К.: Логос, 2002. – С.188–196.
46. Полюга Л. Здобутки і втрати української термінології та термінографії за десять років Незалежності // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів, 2002. – № 453. – С.21–24.
47. Пустовіт Л. та ін. Словник іншомовних слів. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
48. Російсько-український словник наукової термінології: У 3 т. – К., 1994-1998.
49. Сагач Г. М. Золотослів: Навч. посібник. – К.: Райдуга, 1993. – 378 с.
50. Семантичні зсуви (розширення і звуження) як способи поповнення складу соціально-економічної термінології // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – К., 1998. – С.125-128.
51. Семантичні процеси при формуванні української соціально-економічної термінології // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – К., 1997. – С.158-160.
52. Сербенська О. А. Формування і розвиток української наукової термінології // Наукове товариство імені Тараса Шевченка і українське національне відродження. Зб. наук. пр. і матеріалів першої наукової сесії НТШ (березень 1990). – Львів, 1992. – С. 141–147.
53. Склад і структура термінологічної лексики української мови. – К.: Наук. думка, 1984. – 195 с.

54. Складання як один із прийомів номінації соціально-економічних термінів // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – К., 2001. – Т. XXVI.– С. 216-221.

55. Словник банківських термінів: Банківська справа: Термінологічний словник / А. Загородній, О. Сліпушко, Г. Вознюк, Т. Смовженко. – К.: Аконт, 2000. – 605 с.

56. Словник синонімів української мови: У 2 т. Уклад.: А. Бурячок, Г. Гнатюк та ін. – К., 2000.

57. Словник фондового ринку: Близько 1500 термінів / Упор. В. Кобзар; За заг. ред. Ю. М. Тараторіна; Фонд держ. майна України. – К.: [Б.в.]; Кіровоград: [Б.в.], 1997. – 155 с.

58. Словник труднощів української мови / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К., 1989.

59. Специфіка антонімії в сучасній соціально-економічній лексиці // Українська мова: з минулого в майбутнє: Матеріали наукової конференції «Українська мова: з минулого в майбутнє» на відзначення 200-річчя виходу в світ «Енеїди» І. Котляревського. – К., 1998. – С. 129–132.

60. Специфіка сучасної соціально-економічної термінології // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – К., 1997. – С. 85–87.

61. Сухарський В. С. Економічний словник-довідник / В. С. Сухарський. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2002. – 328 с.

62. Сучасний стан кодифікації варіантів соціально-економічних термінів // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – К., 1999. – С.23–31.

63. Тараненко О. Лінгвістичні проблеми української термінології // Наука і суспільство. – 1998. – № 1–2. – С. 7–10.

64. Термінологічна лексика в словнику економіста // Університетський рівень освіти: зміст та напрями забезпечення: Матеріали науково-методичної конференції 3 лютого 1998 р. – К., 1998. – С.125–127.

65. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. V / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 324 с.

66. Універсальний словник української мови / Уклад. З. Куньч. – Тернопіль: Богдан, 2005.– 848 с.
67. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. / Укл. В. М. Білоноженко. – К.: Наук. думка, 1993, 1998, 1999.
68. Холодний Г. До історії організації термінологічної справи на Україні // Вісник Інституту української наукової мови. – К., 1928. – Ч. 1.
69. Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / О. Г. Чумак; Київський державний лінгвістичний університет. – К., 1998. – 24 с.

Становлення і розвиток української економічної термінології. Практикум з української мови для студентів I курсу всіх форм навчання всіх спеціальностей

Укладач Наталя Аркадіївна Ковальська